
2023

V МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ НАУКИ В КРАЇНАХ ЄВРАЗІЇ

30 квітня 2023 р.

Переяслав

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В ПЕРЕЯСЛАВІ

молодіжна громадська організація
«НЕЗАЛЕЖНА АСОЦІАЦІЯ МОЛОДІ»

студентське наукове товариство факультету історичної
і соціально-психологічної освіти
«КОМІТЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОСТІ»

МАТЕРІАЛИ

V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції
«Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Євразії»

30 квітня 2023 р.

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Переяслав – 2023

Матеріали V Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки в країнах Євразії» // Збірник наукових праць. – Переяслав, 2023 р. – 97 с.

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:

Ю.В. Бобровнік,
кандидат історичних наук

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

С.М. Рик – к.ф.н., доцент;
Г.Л. Токмань – д.п.н., професор;
В.В. Поліщук – к. фіз. вих. і спорту;
В.В. Куйбіда – к.біол.н., доцент;
Т.Г. Кириченко – к.п.н., доцент;
Т.В. Кириченко – к.п.н., доцент;
С.М. Танана – к.п.н., доцент;
В.А. Вінс – к.псих.н.;
Ю.В. Бобровнік – к.і.н.;

Члени оргкомітету інтернет-конференції:

Ю.В. Бобровнік,
А.П. Король,
В.В. Поліщук,
Т.Г. Кириченко,
Т.В. Кириченко,
Танана С.М.,
Ю.С. Табачок.

Упорядники збірника:

Ю.В. Бобровнік,
А.М. Вовкодав.

ЗМІСТ**СЕКЦІЯ: БІОЛОГІЧНІ НАУКИ**

Ростислав Гончар (Полтава, Україна) ВЗАЄМОДІЯ ЛЮДЕЙ І ТВАРИН ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ І ДОБРОБУТ ТВАРИН	5
--	---

СЕКЦІЯ: ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Юрій Бобровнік (Переяслав, Україна) ПРОЦЕС ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ПЕРЕЯСЛАВЩИНІ.....	8
--	---

СЕКЦІЯ: ЕКОЛОГІЯ

Олена Котовенко, Олена Мірошниченко, Ілона Андрющенко (Київ, Україна) РОЛЬ РАДІАЦІЙНИХ РИЗИКІВ В ЗАГАЛЬНІЙ ЕКСПЕРТИЗИ ЗБИТКІВ ВІД ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ.....	11
---	----

СЕКЦІЯ: ЕКОНОМІКА

Т.В. Заплітна, Ф.В. Колесніков (Київ, Україна) УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ.....	14
Нінель Мінчак (Дрогобич, Україна) ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ КОЛЕКТИВУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ	17
М.О. Хмелевський, Чалий Микола (Київ, Україна) ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ КАДРОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	19

СЕКЦІЯ: МИСТЕЦТВО

Аліна Крюкова (Черкаси, Україна) РОЗРОБКА ЗОВНІШНЬОГО ІНТЕРФЕЙСУ САЙТУ ЗАСОБАМИ РЕ-ДИЗАЙНУ	23
--	----

СЕКЦІЯ: ПЕДАГОГІКА

Марія Антонченко (Суми, Україна) ЕЛЕКТРОННІ (ЦИФРОВІ) ОСВІТНІ РЕСУРСИ.....	27
О. Жигайло, Юліана Закопець (Дрогобич, Україна) ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	29
Жигайло О., Лукачик У. (Дрогобич, Україна) ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	31
О. Жигайло, Ірина Пойда (Дрогобич, Україна) ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕМАТИЧНИХ КАЗОК У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	32
О. Жигайло, Ільдіка Серик (Дрогобич, Україна) ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА ІНТЕГРОВАНИХ УРОКАХ.....	34
О. Жигайло, Іванна Тхорик (Дрогобич, Україна) ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД ДО ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ У 1 КЛАСІ	35
Леся Колток, Марія Вороблевська (Дрогобич, Україна) САМОСТІЙНА РОБОТА УЧНІВ НА УРОКАХ ЯДС У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	37
Володимир Ковальчук, Вікторія Гула (Дрогобич, Україна) ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	38
Володимир Ковальчук, Софія Корніцька (Дрогобич, Україна) ВИКОРИСТАННЯ ЗАДАЧ ІСТОРИЧНОГО ЗМІСТУ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	40
Леся Колток, Інна Галас (Дрогобич, Україна) СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....	41
Леся Колток, Марія Гнатишак (Дрогобич, Україна) РОЛЬ ПРИРОДИ У РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	43
Леся Колток, Віра Комар (Дрогобич, Україна) ФОРМУВАННЯ ПРИРОДНИЧИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ ПОЗАУРОЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	45
Ірина Слімаковська (Дрогобич, Україна) САМООСВІТА ЯК ВАЖЛИВА ПЕРЕДУМОВА ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ВИКЛАДАЧІВ КОЛЕДЖУ	46

СЕКЦІЯ: ПСИХОЛОГІЯ

Тетяна Кириченко (Переяслав Україна) ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТІСНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ	50
Інесса Платонова (Ізмаїл, Україна) ГОТОВНІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО СТВОРЕННЯ СІМ'Ї ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА	52

Ірина Поліванова (Ізмаїл, Україна)	
ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОСОБИСТІСНИХ КОНФЛІКТІВ У СТУДЕНТІВ В ПЕРІОД НАВЧАННЯ У ВУЗІ.....	55
Людмила Туканова (Ізмаїл, Україна)	
ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА СУПРОВОДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕРСОНАЛУ ПЕНІТЕНЦІАРНИХ ЗАКЛАДІВ	57
Олександра Юревич (Ізмаїл, Україна)	
ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	59
СЕКЦІЯ: СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ	
Ганна Алексєєва, Ірина Смоліна (Бердянськ, Україна)	
ДОДАТКОВІ МОЖЛИВОСТІ ТАБЛИЧНОГО ПРОЦЕСОРА MS EXCEL: РОЗВИТОК ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ	62
СЕКЦІЯ: ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПРОФЕСІЙНИЙ СПОРТ	
Тарас Кириченко (Переяслав, Україна)	
ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ЗАСТОСОВУВАТИ СИЛОВІ ВПРАВИ.....	65
Олена Савенкова (Дніпро, Україна)	
ТАКТИЧНА ПІДГОТОВКА ГАНДБОЛІСТІВ.....	67
Лілія Томіч, Богдан Бузинний (Київ, Україна)	
ПЕДАГОГІЧНІ ПРИНЦИПИ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ ТА СПОРТІ ЯК СКЛАДОВІ РОЗВИТКУ РУХОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ І ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТІВ	70
Поліна Шеремета (Дніпро, Україна)	
ВИТРАТИ КАТАРУ НА ЧЕМПІОНАТ СВІТУ З ФУТБОЛУ.....	72
Поліна Шеремета (Дніпро, Україна)	
СТАН ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ.....	74
Поліна Шеремета (Дніпро, Україна)	
ЕКОНОМІЧНІ ОБҐРУНТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ЗАНЯТЬ У ВСЬОМУ СВІТІ.....	75
Анастасія Ящишина (Дніпро, Україна)	
ПОРІВНЯННЯ ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ДНІПРОПЕТРОВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА ТА ХАРКІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ.....	77
СЕКЦІЯ: ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	
Алла Давидюк (Київ, Україна)	
ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ АУДІЮВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ	80
Алла Давидюк, Аліна Коломійцева (Київ, Україна)	
ФРАЗЕОЛОГІЗМ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ СУЧАСНОЇ ДІЛОВОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	82
Эльдана Әбдіжапар, Диана Айтмағамбет, Амантөре Аяулым (Тараз, Казахстан)	
ІНОЯЗЫЧНАЯ ЛЕКСИКА В ПРОИЗВЕДЕНИИ КАЗАХСКОГО ПИСАТЕЛЯ	84
Наталя Шевельова-Гаркуша (Херсон, Україна)	
ДЕБАТИ ЯК ОСОБЛИВИЙ ВИД ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	86
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ / СВЕДЕННЯ ОБ АВТОРАХ	88
НАСТУПНІ КОНФЕРЕНЦІЇ / СЛЕДУЮЩІЕ КОНФЕРЕНЦИ	
Информация для участников из зарубежных стран.....	90
Информация для участников з України.....	93

СЕКЦІЯ: БІОЛОГІЧНІ НАУКИ**Ростислав Гончар
(Полтава, Україна)****ВЗАЄМОДІЯ ЛЮДЕЙ І ТВАРИН ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРОДУКТИВНІСТЬ І ДОБРОБУТ ТВАРИН**

Сільськогосподарські тварини пройшли процес одомашнення, безперервний генетичний процес, спрямований на модифікацію поведінки, анатомії та фізіології тварин відповідно до конкретних потреб людства [1]. Отже, свійські тварини повинні бути пристосовані до людини та середовища утримання в неволі. Однак багато сільськогосподарських тварин все ще сприймають контакт з людьми як тривожну зустріч із хижаками, а раптові зміни в їхньому фізичному та соціальному середовищі як страх [2, 3]. У сучасних тваринницьких господарствах існують регулярні періоди контактів між людьми та тваринами, наприклад під час годування та прибирання. Тварини можуть реагувати на тактильні, зорові, нюхові, смакові та слухові сигнали від людини. Поведінка тваринників є важливим фактором у визначенні ступеня страху тварин до людини і, відповідно, якості взаємодії людини з твариною [4]. Страх щодо поведінки людини є основним джерелом стресу тварини та може призводити до низької продуктивності сільськогосподарських тварин.

Якість взаємодії людини і тварини може мати глибокий вплив на багато аспектів фізіології та поведінки тварин. Взаємодія людей може бути нейтральною, позитивною чи негативною за своєю природою. Регулярний позитивний контакт з людьми бажаний як для ссавців, так і для птахів [8].

Сільськогосподарські тварини, з якими поводяться агресивно, бояться людей, страждають, тому їх добробут і продуктивність може бути під загрозою. Було багато випадків спроб змінити фізіологію, поведінку та продуктивність свиней, птиці та великої рогатої худоби шляхом регулярного позитивного контакту з людьми як на рівні лабораторії, так і на фермі [5].

Відповідно до тверджень Естепа та Хеттса [10], взаємодію людини і тварини можна визначити як ступінь спорідненості або відстані між твариною та людиною. Між господарем і твариною, якою він опікується, створюються певні стосунки, які вимагають взаємного індивідуального визнання та стилю взаємоповедінки. Якість взаємодії людини і тварини визначатиме, чи буде вплив на фізіологію та поведінку тварини бажаним чи ні [5]. Виникає питання, чи можуть тварини відрізнити одну людину від іншої. Дослідження вчених щодо здатності сільськогосподарських тварин розпізнавати окремих людей суперечливі. Численні експерименти показали, що сільськогосподарські тварини однаково реагують на різних людей. Гемсворт [11] порівняв реакцію свиней на двох різних тваринників, які помітно відрізнялися характером контакту зі свинями. Автори прийшли до висновку, що свині не здатні розрізняти різних людей, а через відразливе поводження однієї людини тварини бояться всіх людей. Джонс [12] вказав, що курчата, які звикли до однієї людини за допомогою режиму регулярного поводження, також виявляли менший страх перед однаково одягненими, але в іншому несхожими людьми. Навпаки, інші дослідження показали, що свині [13, 14], кури-несучки [15] і вівці [16] здатні розпізнавати окремих людей, є навіть припущення, що молочні корови можуть розпізнавати людей по обличчях [17].

Стрес можна визначити як будь-яке порушення гомеостатичної рівноваги тварини, що вимагає від тварини певних реакцій для підтримки своєї психофізіологічної цілісності [18]. Життя сільськогосподарських тварин постійно зазнає низки факторів, які можуть викликати стресові реакції. Перенаселеність, екстремальні температури, соціальні розлади, незнайомі звуки, незнайомі або недбайливі особи, обмеження корму та води, ін'єкції антигенів, хвороби є поширеними факторами навколишнього середовища, які можуть порушити гомеостаз. Біологічні реакції на стрес включають зміни в поведінці, ендокринній системі, вегетативній нервовій системі та імунній системі [19].

Стрес і страх не є синонімами, але останній може сприяти загальному стресу, особливо якщо лякаюча стимуляція є інтенсивною, тривалою або неминучою. За Джонсом [8], страх є емоційною (психофізіологічною) реакцією на сприйняту небезпеку. Грей [23] визначив страх як форму емоційної реакції на сигнал, який тварина намагається припинити, уникнути, усунути. Високий рівень страху не тільки означає стан страждання, але також є потужним і потенційно шкідливим стресором. Ймовірно, тварини сприймають нове незнайоме середовище з певним ступенем невизначеності, що діє як психологічний фактор. У свиней короткочасний вплив нового середовища викликав як поведінкові, так і емоційні реакції, такі як збільшення рухової активності та спроб втечі, вокалізації, а також гормональних реакцій [14]. Нове середовище є потужним збудником страху та стресу у всіх тварин. Наприклад, переміщення курчат із висиджогого відділення до виводкових кліток або загонів може призвести до затримки поведінки та паніки [8].

Вважається, що переважною реакцією свійської птиці на людину є страх [8]. Кури можуть сприйняти контакт з людьми як тривожну хижачку зустріч. Сільськогосподарські тварини зазвичай демонструють поведінку, пов'язану зі страхом, у присутності людей, наприклад відсторонення або уникнення людей, нерухомість, наприклад завмирання або присідання [9]. Страх сільськогосподарських тварин перед людиною можна виміряти за допомогою тесту на уникнення домашньої клітки, експерименту з коробкою та тесту наближення до людини [8].

Існує значна кількість наукових робіт, доповідей, які свідчать про те, що регулярний позитивний контакт з людьми є потужним і надійним методом пом'якшення стресу та реакцій страху у свиней [22], молочних корів [20], кіз [21] і домашньої птиці [6, 7]. Джонс [8] припустив, що переваги регулярного поводження полягали саме в зменшенні страху птахів перед людьми, а не через будь-який вплив на їхній основний страх. Однак під час транспортування курчата можуть піддаватися низці стресових подразників, включаючи невідповідні температурні умови, прискорення, вібрацію, рух, удари, дефіцит корму та води, соціальні розлади та шум. Джонс [8] з'ясував, що візуальні контакти без тактильної взаємодії були більш ефективними для зменшення страху перед людьми, ніж підняття та погладжування птахів. Очевидно, що візуальний контакт є більш просте здійсненням і практичним, ніж фізичний контакт у промислових стадах птиці. Однак існує обмежена кількість досліджень та наукових робіт щодо візуального контакту тварин з людьми, реакції на стрес і страх у непташиних видів.

Незрозуміло, чи можна змінити якість людського контакту, який відчувають тварини в ранньому віці, шляхом подальшої приємної чи неприємної взаємодії з людьми. Існують суттєві докази негативного зв'язку між прихованою лякливістю та продуктивністю сільськогосподарських тварин [4, 5]. Оскільки позитивна взаємодія може зменшити страх перед людьми, така практика може підвищити продуктивність сільськогосподарських тварин. У будь-який конкретний час ресурси, доступні людині, обмежені. Гросс і Зігель [9] припустили, що звикання до людей зменшує ресурси, необхідні птахам для реагування на подальший контакт з людьми, і ці ресурси можна використовувати або для боротьби з іншими стресовими факторами навколишнього середовища, або для продуктивності.

Факторами, які зазвичай підкреслюють, для підвищення продуктивності сільськогосподарських тварин є генетика, утримання, харчування та здоров'я. Проте менше уваги приділяється якості тваринництва. Те, як тваринник виконує свої звичайні завдання з догляду за тваринами, може сприяти загальним стосункам між тваринами та людьми та визначати, що ці стосунки є позитивними, негативними чи нейтральними. Огляд європейських досліджень на свинарських і молочних фермах показав значний послідовний зв'язок між ставленням і поведінкою тваринників до тварин і страхом перед людьми та продуктивністю. Однак щодо птахівництва – таких досліджень мало й важко зробити висновки.

Можливість покращити продуктивність і добробут сільськогосподарських тварин через позитивну взаємодію між людьми і тваринами завжди існує. Більшість попередніх висновків про взаємодію людей і тварин ґрунтувалися на дослідженнях, проведених на тваринницьких господарствах західних країн. Потрібні аналогічні дослідження на українських фермах та крупних господарствах, особливо на птахівництві, для формулювання відповідних простих стратегій та їх впровадження на тваринницьких підприємствах України. Такі фактори, як генетичне походження, система утримання, попередній досвід та індивідуальні відмінності, можуть визначати, як тварина реагує на контакт з людиною. Точні фізіологічні механізми, що лежать в основі впливу взаємодії людини і тварини на продуктивність і добробут сільськогосподарських тварин, на жаль, невідомі. Якість утримання худоби може істотно впливати на продуктивність і добробут сільськогосподарських тварин. У системах інтенсивного тваринництва завдання управління та моніторингу інтенсивно вирощуваних тварин все частіше замінюються використанням сучасних технологій, таких як автоматизація та камери спостереження. Взаємодія тварин з людьми поступово обмежується, що може посилити їхній природний страх перед людьми. Більш регулярний візуальний контакт, ставлення та поведінка тваринників з тваринами необхідні для пом'якшення основного страху та фізіологічного стресу у сільськогосподарських тварин.

Література:

1. Siegel PB: Behavior-genetic analyses and poultry husbandry. *Poult Sci* 1993, 72:1–6.
2. Suarez SD, Gallup GG Jr: Open-field behaviour in chickens: the experimenter is a predator. *J Comp Physiol Psycho* 1982, 96:432–439.
3. Jones RB: Fear and distress. In *Animal Welfare*. Edited by Appleby MC, Hughes BO. Wallingford: CAB International; 1997:75–88.
4. Hemsworth PH, Coleman GJ: *Human-Livestock Interactions: The Stockperson and the Productivity and Welfare of Intensively Farmed Animals*. Wallingford: CAB International; 1998.
5. Hemsworth PH, Gonyou HW: Human contact. In *Animal Welfare*. Edited by Appleby MC, Hughes BO. Wallingford: CAB International; 1997:205–218.
6. Al-Aqil A, Zulkifli I, Hair Bejo M, Sazili AQ, Rajion MA, Somchit MN: Changes in heat shock protein 70, blood parameters and fear-related behavior in broiler chickens as affected by pleasant and unpleasant human contact. *Poult Sci* 2013, 93:33–40.
7. Zulkifli I, Gilbert J, Liew PK, Ginsos J: The effects of regular visual contact on tonic immobility, heterophil/lymphocyte ratio, antibody and growth responses in broiler chickens. *Appl Anim Behav Sci* 2002, 79:103–112.
8. Jones RB: Fear and adaptability in poultry: insights, implications and imperatives. *Wild's Poult Sci J* 1996, 52:131–174.
9. Hemsworth PH, Barnett JL: *Human-Animal Interactions and Animal Stress*. In *The Biology of Animal Stress*. Edited by Moberg GP, Mench JA. Wallingford: CAB International; 2000:309–315.

10. Estep DQ, Hetts S: Interactions, relationships and bonds: the conceptual basis for scientist-animal relations. In *The Inevitable Bond-Examining Scientist-Animal Interactions*. Edited by Davis H, Balfour AD. Cambridge: CAB International; 1992:6–26.
11. Hemsworth PH, Coleman GJ, Cox M, Barnett JL: Stimulus generalization: the inability of pigs to discriminate between humans on the basis of their previous handling experience. *Appl Anim Behav Sci* 1994, 40:129–142.
12. Jones RB: Ontogeny of the response to humans in handled and nonhandled female domestic chicks. *Appl Anim Behav Sci* 1995, 42:261–269.
13. Tanida H, Nagano Y: The ability of miniature pigs to discriminate stimuli between a stranger and their familiar handler. *Appl Anim Behav Sci* 1998, 56:149–159.
14. Koba Y, Tanida H: How do miniature pigs discriminate between people? The effect of exchanging cues between a non-handler and their familiar handler on discrimination. *J Anim Sci* 1997 2001, 61:239–252.
15. Davies H, Taylor A: Discrimination between individual humans by domestic fowl. *Br Poult Sci* 2001, 42:267–279.
16. Boivin X, Desprès Nowak R, Nowak R, Tournadre H, Le NP: Discrimination between shepherds by lambs reared under artificial conditions. *J Anim Sci* 1997, 75:2982–2988.
17. Rybarczyk P, Koba Y, Rusehn J, Tanida De Passille H: Recognition of people by dairy calves using colour of clothing. *Appl Anim Behav Sci* 2000, 74:175–159.
18. Zulkifli I: Stress and disease development. In *Diseases of Poultry in Southeast Asia*. Edited by Zamri-Saad M. Serdang: UPM Press; 2006:1–8.
19. Moberg GP: Biological response to stress: Implications for animal welfare. In *Biology of Animal Stress: Basic Principles and Implications for Animal Welfare*. Edited by Moberg GP, Mench JA. Wallingford: CAB International; 2000:1–21.
20. Breuer K, Hemsworth PH, Coleman GJ: The effect of positive or negative handling on the behavioural and physiological responses of nonlactating heifers. *Appl Anim Behav Sci* 2003, 84:3–22.
21. Lyons DM, Price EO, Moberg GP: Individual differences in temperament of domestic dairy goats: Constancy and change. *Anim Behav* 1988, 36:1323–1333.
22. Hemsworth PH, Barnett JL, Hansen C: The influence of handling by humans on the behaviour, growth and corticosteroids in the juvenile female pig. *Hormones Behav* 1981, 15:396–403.
23. Gray JA: *The Psychology of Fear and Stress*. Cambridge, England: Cambridge University Press; 1987.
24. Dantzer R, Mormède P: Stress in domestic animals: A psychoneuroendocrine approach. In *Animal Stress*. Edited by Moberg GP. Bethesda, Maryland: American Physiological Society; 1985:81–96.

Науковий керівник:

кандидат ветеринарних наук, доцент Киричко О.Б.